

Zenon SZMIDTKE

Julian Tytus Zagórowski (1890–1967)

Przypomnienie wielkości

Julian Tytus Zagórowski to prawnik z wykształcenia, który swą karierę zawodową związał z przemysłem węglowym. Jego dokonania zawodowe w połączeniu z imponującą aktywnością społecznikowską pozwalają zaliczyć go do grona wybitnych osobistości Górnego Śląska XX wieku¹. Pomimo to dotychczas nie ukazał się żaden artykuł poświęcony życiu i działalności Zagórowskiego². Jedynie Jerzy Jaros upamiętnił go bardzo krótką notką biograficzną w „Przeglądzie Górnicy” 1987³, a w *Chorzowskim Słowniku Biograficznym* zostanie opublikowany w 2006 r. jego biogram mojego autorstwa.

Julian Tytus Zagórowski urodził się 4 I 1890 r. w Tyczynie w powiecie rzeszowskim (Galicja Wschodnia)⁴. Jego ojciec Wojciech, sędzia Sądu Okręgowego w Tarnowie, zmarł w 1906 r., a matka Maria z domu Reinfus zmarła w 1934 r. Świadectwo dojrzałości uzyskał 12 VI 1909 r. w Gimnazjum Krakowskim. Na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie ukończył semestr zimowy 1909/1910. Począwszy od semestru letniego 1910 kontynuował studia na Akademii Handlowej w Grazu (Au-

¹ W zbiorach Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze znajduje się znaczna ilość pamiątek po Zagórowskim m. in. wszystkie przytaczane w niniejszym artykule dokumenty z zespołu Muzealia Artystyczno-Historyczne, w tym tzw. złota księga pamiątkowa „Skarbofermu”, portret malarski, szarfa z odznaką sędziego, zdjęcia.

² Za pomoc w gromadzeniu informacji przydatnych do przygotowywania niniejszego artykułu szczególnie chciałbym podziękować doktorowi Zbigniewowi Kapale z Muzeum w Chorzowie i Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu oraz doktorowi Antoniemu Steuerowi z Muzeum Historii Katowic.

³ J. Jaros, „*Salamandra*” – pamięci kolegów górników, „Przegląd Górnicy” 1987, nr 11–12, s. 70–71.

⁴ Archiwum Kopalni Węgla Kamiennego „Staszic” (dalej cyt. AS), zespół Bytomskie Zjednoczenie Przemysłu Węglowego w Bytomiu 1945–1982 – akta personalne (dalej cyt. BZPW B-50), jedn. 1/2349, (jednostka niepaginowana), Julian Zagórowski ur. 4 I 1890 r. – akta personalne; Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze (dalej cyt. MGW), zespół Muzealia Artystyczno-Historyczne (dalej cyt. H)–, jedn. 269, (jednostka niepaginowana), dyplom doktora praw uzyskany przez Juliana Zagórowskiego z 9 V 1914 r.; I. Janosz, *Kopalnia Węgla Kamiennego*

Odnaka sędziego RP Juliana Zagórowskiego na szarfie. Zabytek ze zbiorów Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze.

stria), którą ukończył w semestrze letnim 1913⁵. W dniu 9 V 1914 r. osiągnął dyplom doktora praw na Uniwersytecie w Grazu. Jego promotorem był Anton Rintelen⁶, profesor prawa cywilnego procesowego⁷. Podczas studiów w Grazu Zagórowski znalazł możliwość utrzymania się u swego stryja, inżyniera hutnika, wówczas dyrektora Fabryki Wagonów.

Aplikację odbywał w Sądzie w Krakowie w okresie od 1 X 1914 r. do 1 V 1915 r. W 1915 r. podjął służbę wojсковą w armii austriackiej. W I wojnie światowej uczestniczył na froncie rumuńskim i włoskim. W dniu 1 I 1919 r. zostaje aplikantem w Sądzie Okręgowym w Krakowie, by w latach 1919–1920 stać się asesorem Sądu Okręgowego w Poznaniu oraz Sądu Apelacyjnego w Poznaniu, a w latach 1921–1922 sędzią tego ostatniego⁸. Zagórowski wspólnie z sędzią Sądu Apelacyjnego w Poznaniu Tade-

„Knurów” w *Knurowie w latach 1903–1945*, Knurów 1994, s. 703; J. Jaros, „*Salamandra*”..., s. 70.

⁵ AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana); MGW, H 266, (jednostka niepaginowana), karta legitymacyjna słuchacza zwyczajnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie J. Zagórowskiego z 25 IX 1909 r.; MGW, H 262, (jednostka niepaginowana), dyplom przyjęcia J. Zagórowskiego na Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie z 31 XII 1909 r.; MGW, H 261, (jednostka niepaginowana), testimonium abeundi dla słuchacza Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie J. Zagórowskiego z 29 III 1910 r.; MGW, H 267, (jednostka niepaginowana), karta legitymacyjna studenta Uniwersytetu w Grazu J. Zagórowskiego z 9 IV 1910 r.; MGW, H 265, (jednostka niepaginowana), karta legitymacyjna studenta Akademii Handlowej w Grazu J. Zagórowskiego z roku akademickiego 1912/1913; MGW, H 263, (jednostka niepaginowana), index lectionum studenta J. Zagórowskiego od roku akademickiego 1909/1910 do roku akademickiego 1912/1913; MGW, H 270, (jednostka niepaginowana), absolutorium dla studenta Uniwersytetu w Grazu J. Zagórowskiego z 5 X 1913 r.

⁶ Anton Rintelen przede wszystkim jest znany jako kandydat na stanowisko kanclerza Austrii wysuwany przez austriackich hitlerowców w trakcie nieudanego puczu zorganizowanego przez nich 25 VII 1934 r., *Österreich Lexikon in zwei bänden*, t. 2, red. M. Bamberger, O. Langbein, Wien – München 1966, s. 964; *Deutsche biographische enzyklopädie*, t. 8, München 1998, s. 320; B. Koszel, *Rintelen Anton (1876–1946)*, [w:] *Leksykon historii powszechnej 1900–1945*, red. S. Sierpowski, Poznań 1996, s. 373; M. Cygański, *Niemcy w polityce Austrii w latach 1930–1935/36*, [w:] *Niemcy w polityce międzynarodowej 1919–1939*, t. 2: *Lata wielkiego kryzysu gospodarczego*, red. S. Sierpowski, Poznań 1992, s. 285–286; H. Wereszycki, *Historia Austrii*, Wrocław 1986, s. 295–296.

⁷ MGW, H –269, (jednostka niepaginowana).

⁸ AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana); MGW, H 268, (jednostka niepaginowana), legitymacja urzędnicza sędziego Sądu Apelacyjnego w Poznaniu J. Zagórowskiego z 10 VII 1921 r.; *Zbiór rozporządzeń Komisariatu Naczelnej Rady Ludowej oraz Ministra b. dzielnicy pruskiej z r. 1919*, red. B. Polak, Koszalin 2000, s. 2; J. Jaros, „*Salamandra*”..., s. 70–71. Po przygotowawczej służbie sądowej w Krakowie oraz

Przed wejściem do kościoła w Knurowie, 26 III 1929 r.; w drugim rzędzie od lewej: pierwszy – dyrektor koksowni w Knurowie inż. Eugeniusz Janiszewski, trzeci – szef działu personalno-prawniczego „Skarbofermu” dr Julian Zagórowski, czwarty – dyrektor generalny „Skarbofermu” François Reumaux. Repr. z: I. Janosz, *Kopalnia Węgla Kamiennego „Knurów” w Knurowie w latach 1903-1945*, cz. 2, Okres 1922–1939, Knurów 1993, s. 12, maszynopis w Izbie Tradycji Kopalni „Knurów”

uszem Starkiem, z upoważnienia Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej, opracował i wydał w kwietniu 1920 r. *Zbiór rozporządzeń Komisariatu Naczelnej Rady Ludowej oraz Ministra b. Dzielnicy Pruskiej z r. 1919 mających zasadnicze znaczenie dla sądów i sądownictwa*⁹. W latach 1920–1922 pełnił również funkcję referendarza prawnego w Polskim Komisariacie Plebiscytowym dla Górnego Śląska¹⁰. Jako generalny sekretarz brał udział w rokovaniach zwieńczonych 15 VI 1922 r. w Opolu *Zarządzeniami w przedmiocie oddania przez Komisję Międzysojuszniczą Rządzącą i Plebiscytową Górnego Śląska obszarów przyznanych Niemcom i Polsce na podstawie traktatu pokojowego, podpisanego w Wersalu 28 czerwca 1919 r*¹¹.

Julian Zagórowski – szef Działu Administracyjnego „Skarbofermu”. Fot. Czesław Datka, ze zbiorów Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze.

Poznaniu, Zagórowski uzyskał możliwość założenia kancelarii adwokackiej, AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana).

⁹ *Zbiór rozporządzeń...*, s. 2, 7.

¹⁰ AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana); J. Jaros, *„Salamandra”...*, s. 71. Po odbytych 20 III 1921 r. plebiscycie był to już Polski Komisariat Plebiscytowy dla Górnego Śląska w likwidacji, E. Długajczyk, *Inwentarz akt Naczelnej Rady Ludowej na Górnym Śląsku (1919) 1921–1922*, Warszawa 1970, s. 7, 18; E. Długajczyk, *Górny Śląsk po powstaniach i plebiscycie*, Katowice 1977, s. 32–34.

¹¹ AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana); A. Pobóg-Rutkowski, *Historia miasta Królewskiej Huty*, Królewska Huta 1927, s. 207. Tekst tego dokumentu w języku francuskim i jego tłumaczenie na język polski znajdują się w „Journal Officiel de Haute-Silésie” nr 38 z 18 VI 1922 r. Tłumaczenie polskie również w W. Dąbrowski, *Górny Śląsk w walce o zjednoczenie z Polską (Źródła i dokumenty z lat 1918–1922)*, Katowice 1923, s. 118–129.

Urządzenie przeladunkowe „Skarbopolu” w porcie w Gdyni. Repr. z: Société Fermière des Mines Fiscales de l’Etat Polonais en Saute-Silésie, Królewska Huta 1932, b. p.

w Knurowie. Koncern był pierwszym producentem węgla w Polsce, aż do czasu, gdy wyprzedziła go utworzona w 1929 r. Wspólnota Interesów Górniczo-Hutniczych S.A. Choć formalnie spółka „Skarboferm” została założona 25 II 1922 r., porozumienie w sprawie jej utworzenia zostało podpisane jeszcze przed plebiscytem na Górnym Śląsku, mianowicie 1 III 1921 r.¹³ w Paryżu. Było ono wyrazem koncesji gospodarczych poczynionych przez rząd polski na Górnym Śląsku dla przemysłu francuskiego, w zamian za poparcie Francji dla sprawy polskiej przynależności państwowej Górnego Śląska¹⁴.

Zagórowski objął w „Skarbofermie” stanowisko szefa Biura Personalnego i Spraw Spornych oraz syndyka (radcy prawnego). Od września 1922 r. był uprawniony do podpisywania dokumentów zobowiązujących spółkę, jedynie w razie nieobecności dyrektora

¹² Choć statutową siedzibą „Skarbofermu” były Katowice, jednak przez cały okres międzywojenny dyrekcja generalna i centralne wydziały spółki mieściły się w gmachu na rynku w Królewskiej Hucie (Chorzowie), Archiwum Państwowe w Katowicach (dalej cyt. APK), zespół „Skarboferm” 1921–1939 (dalej cyt. SkF)–, jedn. 192, k. 13–15, protokół posiedzenia Rady Nadzorczej „Skarbofermu” z 24 V 1929 r.; *Polskie Kopalnie Skarbowe na Górnym Śląsku*, [w:] *Dzieje pracy Górnego Śląska 1922–1927*, red. H. Cepnik, Lwów – Katowice 1927, s. 127; *Port Gdański*, Warszawa 1929, aneks, s. 9; *Księga gospodarza Polski. Informator przemysłowo-handlowy 1939*, red. A. Jackowski, Warszawa 1939, s. 10.

¹³ Archives du Ministère des Affaires Etrangères à Paris (dalej cyt. AMAE), zespół Correspondance politique et commerciale. Z – Europe. Pologne 1918 – 1940 (dalej cyt. CPC), jedn. 213, k. 70–73, Le texte de l’accord sur les mines fiscales z 1 III 1921 r.; 1921 marzec 1, Paryż – Układ polsko-francuski w sprawie kopalń fiskalnych na Górnym Śląsku (w języku francuskim), [w:] *Misja profesora Artura Benisa*, red. Z. Landau, J. Tomaszewski, „Teki Archiwalne” 1959, t. 6, dok. nr 20, s. 72–75.

¹⁴ Z. Szmidtke, „Skarboferm” 1922–1939. *Związki polityki z gospodarką*, Opole 2005, s. 9, 31–32, 45–46, 63–64.

¹⁵ AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana); APK, SkF 162, k. 6, 9–10, protokół posiedzenia Rady Nadzorczej „Skarbofermu” z 12 IV 1922 r.; APK, SkF 365, (jednostka niepaginowana), pismo prezesa Rady Nadzorczej „Skarbofermu” W. Korfantego do członka Rady Nadzorczej „Skarbofermu” D. Kęszyckiego z 9 VIII 1922 r.; APK, SkF 385, k. 11, pismo prezesa Rady Nadzorczej „Skarbofermu” W. Korfantego do członka Rady Nadzorczej „Skarbofermu” H. de Peyerimhoffa z 9 VIII 1922 r.; APK, SkF 174, k. 4–5, protokół posiedzenia

Pożegnanie byłego zastępcy dyrektora generalnego „Skarbofermu” Józefa Knothego, kwiecień 1937 r.; siedzą od lewej: trzeci – administrator delegowany „Skarbofermu” Włodzimierz Momentowicz, piąty – Józef Knothe, siódmy – administrator delegowany „Skarbofermu” Jules Simon, dziewiąty – szef Działu Administracyjnego „Skarbofermu” dr Julian Zagórowski. Repr. z: Księga pamiątkowa

Polskich Kopalń Skarbowych na Górnym Śląsku założona w 1923 r., Foto – „D’ora” Chorzów, Zbiory Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze, zespół Muzealia Artystyczno-Historyczne, jedn. 279.

generalnego i z drugim prokurentem – dyrektorem administracyjnym (najpierw Aleksander Ciszewski, później Józef Knothe) lub dyrektorem technicznym (Léon Fontaine)¹⁵. W drugiej połowie 1922 r., jako reprezentant Dyrekcji „Skarbofermu”, wszedł do Zarządu Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach¹⁶. Od 28 X 1922 do 27 II 1925 r. był członkiem zwyczajnym Zarządu, a od 28 II 1925 r. do wybuchu II wojny światowej członkiem zwyczajnym i pierwszym zastępcą przewodniczącego Zarządu. Od połowy 1924 r. brał udział w posiedzeniach komisji opracowującej nowy statut Spółki Brackiej dostosowany do zmian zarówno ustawodawstwa, jak i innych ogólnych warunków, wynikających ze zmiany suwerenności na Górnym Śląsku. Rzeczony statut wszedł w życie 1 IV 1925 r. Zgodnie z ustawą o bractwach górniczych i nowym statutom Zarząd udzielił m. in. Zagórowskiemu pełnomocnictwa do zastępowania Spółki Brackiej na zewnątrz w sprawach sądowych i notarialnych¹⁷. W latach 1923–1927 Zagórowski, jako dyrektor „Skarbofermu”, był przedstawicielem pracodawców w Zarządzie Wspólnym Wydziałów I i II Zakła-

Rady Nadzorczej „Skarbofermu” z 27 II 1925 r.; APK, SkF 506, (jednostka niepaginowana), uwierzytelnione odpisy z rejestru handlowego Sądu Powiatowego w Katowicach, oddział B, liczba 367, z 11 V 1925 r., 1 IX 1926 r., 15 XII 1928 r.; Archiwum Państwowe w Gdańsku. Oddział w Gdyni (dalej cyt. APGOG), zespół Sąd Grodzki w Gdyni 1894–1987 (dalej cyt. SGG), jedn. RHB 99, k. 8–10, uwierzytelniony odpis z rejestru handlowego Sądu Powiatowego w Katowicach, oddział B, liczba 367 z 27 VI 1929 r.; APK, SkF, s. 2, J. Jaros, *Inwentarz zespołu „Skarboferme, Chorzów” (1921–1939)*, Katowice 1955, (maszynopis); I. Janosz, dz. cyt., s. 703.

¹⁶ M. Grzyb, *Narodowościowo-polityczne aspekty przemian stosunków własnościowych i kadrowych w górnośląskim przemyśle w latach 1922–1939*, Katowice 1978, s. 38. Ubezpieczeniu brackiemu na Górnym Śląsku w okresie międzywojennym poświęcona jest obszerna książka M. Wanatowicz, *Ubezpieczenie brackie na Górnym Śląsku w latach 1922–1939*, Warszawa – Kraków 1973, s. 1–231.

¹⁷ APK, SkF 1405, passim, Spółka Bracka w Tarnowskich Górach 1922–1935; APK, SkF 1406, passim, Sprawa sanacji Spółki Brackiej (1936); *Sprawozdania Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach za lata 1923–1938*, passim.

¹⁸ S. Fertacz, *Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Chorzowie (1922–1939)*, [w:] *Zeszyty Chorzowskie 2001*, t. 6, red. Z. Kapała, Chorzów 2002, s. 169–172.

du Ubezpieczeń Społecznych w Królewskiej Hucie. Wchodził w skład Komisji Budowlanej do prowadzenia czynności związanych z budową monumentalnego budynku administracyjnego ZUS w Królewskiej Hucie, który oddano do użytku 14 VII 1927 r.¹⁸.

Z dniem 1 I 1929 r. Zagórowskiemu został przyznany tytuł dyrektora przy Dyrekcji Generalnej „Skarbofermu”. Stosownie do nowego schematu organizacyjnego kierownictwa koncernu, zatwierdzonego przez Radę Nadzorczą 24 V 1929 r., który z niewielkimi zmianami przetrwał do 1939 r. i był autorstwa dyrektora generalnego François Michela, Zagórowski został szefem Działu Administracyjnego „Skarbofermu”. Nominację otrzymał 2 V 1929 r. Odtąd podlegał bezpośrednio Dyrekcji Generalnej. Ta zmiana wiązała się ze zniesieniem Dyrekcji Administracyjnej z powodu mianowania dyrektora Knotheo na stanowisko zastępcy dyrektora generalnego¹⁹.

W dniu 7 II 1926 r., w momencie ustalenia umowy spółki, powstała firma „Skarbo-pol” Sprzedaż Węgla z Polskich Kopalń Skarbowych na Górnym Śląsku Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w Gdańsku, o kapitale zakładowym 5 000 guldenów, która zajmowała się eksportem węgla „Skarbofermu” drogą morską, a jej jedynym kierownikiem był inż. Mirosław Laurecki z Gdańska. Umowę podpisali Zagórowski w imieniu „Skarbofermu” i Laurecki²⁰. W dniu 2 I 1930 r. „Skarboferm”, reprezentowany przez Zagórowskiego, oraz „Skarbo-pol” Sprzedaż Węgla z Polskich Kopalń Skarbowych na Górnym Śląsku Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w Gdańsku, reprezentowana przez jej jedynego kierownika Laureckiego, zawarły na czas nieograniczony spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością o nazwie „Skarbo-pol” Morski Eksport Węgla i Koks z Polskich Kopalń Skarbowych na Górnym Śląsku Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w Gdyni. Siedzibą przedsiębiorstwa była Gdynia, a jego przedmiotem przede wszystkim eksport morski węgla, koks i produktów ubocznych pochodzących z kopalń i innych zakładów „Skarbofermu”, a ponadto zakup potrzebnych do eksportu morskiego statków i działalność związana z ich użytkowaniem. Kapitał zakładowy spółki wynosił 100 000 zł - 80 000 zł wpłacone przez „Skarboferm” i 20 000 zł wpła-

¹⁹ APK, SkF 353, k. 157, zarządzenie nr 4 dyrektora generalnego „Skarbofermu” F. Reumaux z 4 III 1929 r.; APK, SkF 353, k. 146, zarządzenie nr 7 dyrektora generalnego „Skarbofermu” F. Michela z 2 V 1929 r.; APK, SkF, s. 2–3, J. Jaros, *Inwentarz zespołu...*

²⁰ APK, SkF 1120, k. 206–207, uwierzytelniony odpis umowy spółki „Skarbo-pol” Sprzedaż Węgla z Polskich Kopalń Skarbowych na Górnym Śląsku Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w Gdańsku z 7 II 1926 r., sporządzony 8 II 1926 r.; APGOG, SGG RHB 99, k. 13–14, 16–17, uwierzytelniony odpis w języku niemieckim z rejestru handlowego Sądu Okręgowego w Gdańsku, oddział B, liczba 2298 (dotyczący „Skarbo-polu” w Gdańsku) z 4 III 1926 r. i jego tłumaczenie na język polski z 18 I 1930 r.; APGOG, SGG RHB 99, k. 3–6, uwierzytelniony oryginał umowy zawarcia spółki „Skarbo-pol” – Morski Eksport Węgla i Koks z Polskich Kopalń Skarbowych na Górnym Śląsku Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w Gdyni z 2 I 1930 r.

²¹ APGOG, SGG RHB 99, k. 3–6; APGOG, SGG RHB 99, k. 25, ogłoszenie Sądu Powiatowego w Gdyni dotyczące zarejestrowania spółki „Skarbo-pol” w Gdyni z 20 I 1930 r.; APGOG, SGG RHB 99, k. 27, *Pomorski Dziennik Wojewódzki* 1930, nr 17, s. 477; APGOG, SGG RHB 99, k. 28, *Monitor Polski* 1930, nr 193, s. 25.

cone przez „SkarboPol” w Gdańsku. Laurecki został pierwszym kierownikiem nowo utworzonej spółki, posiadającym prawo jej samodzielnego zastępowania²¹. W marcu 1931 r. „Skarboferm” uruchomił na wydzierżawionym przez siebie nabrzeżu w porcie

Członkowie Miejskiego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przyniesienia Wojskowego w Królewskiej Hucie; trzeci z prawej przewodniczący zarządu Towarzystwa Stadionu Sportowego WF i PW Julian Zagórowski. Foto – „D’ora” Królewska Huta, ze zbiorów Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze.

w Gdyni transporter taśmowy skombinowany z wywrotnicą wagonową boczną systemu polskiego inżyniera Willimka. Urządzenie to, którego właścicielem był „SkarboPol”, służyło do przeładunku węgla z wagonu na statek. Zostało wykonane przez firmę „Pohlig” z Kolonii. Wagon z węglem wciągano na platformę, która posiadała silnie przytrzymujące go chwytaki. Platformę wraz z wagonem podnoszono i przechylano, w wyniku czego zawartość wagonu wpadała do leja, a z niego do przesuwających się pod nim małych kubeków przymocowanych do „taśmy bez końca”. Taśma podciągała kubeczki ponad luk statku. W punkcie zwrotnym taśmy kubeczki przechylały się, wysypując węgiel do luku przez rurę teleskopową. Na dolnej powracającej części taśmy, puste kubeczki wracały pod lej, gdzie ponownie napełniały się węglem. Teoretyczna zdolność przeładunkowa tego urządzenia, jedynego w świecie o takiej konstrukcji, wynosiła około 650 ton na godzinę. W drugiej połowie 1932 r. zarząd „SkarboPolu” urządził uroczystą demonstrację opisywanego urządzenia, podczas której ładowano motorowicy transportowiec norweski „Tecero”, zabierający 7 400 ton węgla do Argentyny²².

²² APK, SkF 1144, k. 48–49, list dyrektora generalnego „Skarbofermu” F. Reumaux do Ministerstwa Przemysłu i Handlu (MPIH) z 31 I 1929 r.; APK, SkF 1144, k. 31, list dyrektora generalnego „Skarbofermu” F. Michela do Departamentu Morskiego MPIH z 23 VII 1929 r.; APK, SkF 1144, k. 26, list F. Michela do Departamentu Ceł Ministerstwa Skarbu z 15 III 1930 r.; APK, SkF 203, k. 11–12, protokół posiedzenia Rady Nadzorczej „Skarbofermu” z 15 II 1932 r.; APK, SkF 1137, k. 104, sprawozdanie Zarządu „SkarboPolu” w Gdyni z działalności „SkarboPolu” w Gdyni za 1938 r. z 21 II 1939 r.; „Dziennik Gdyni” z drugiej połowy 1932 r., cyt. za: S. Kitowski, *Gdynia miasto z morza i marzeń*, Gdynia 1997, s. 123; *Port Gdyniński. Jego urządzenia i handel zamorski*, red. W. Zakrzewski, B. Koselnik, Gdynia 1934, s. 38, 40, 66; S. Łęgowski, *Urządzenia portu gdynińskiego*, [w:] *Organizacja portów morskich*, red. J. Borowik, B. Nagórski, Toruń 1934, s. 95; *Port Gdynia*. Nakładem MPIH, drukiem Instytutu Wydawniczego Państwowej Szkoły Morskiej w Gdyni, Gdynia 1936, s. 11–12; B. Kasprovicz, *Problemy ekonomiczne budowy i eksploatacji portu w Gdyni w latach 1920–1939*, „Zapiski Historyczne” 1956, z. 1–3, s. 141.

Przed ustąpieniem Knothego z funkcji zastępcy dyrektora generalnego „Skarbofermu” 31 V 1937 r., MPiH wysunęło na jego miejsce kandydaturę naczelnika Wydziału Górnictwa Węglowego w MPiH Zygmunta Korsaka, natomiast wojewoda śląski Michał Grażyński kandydaturę Zagórowskiego²³. Źródłem wspomnianego pojawienia się dwóch kandydatów zapewne było różne usytuowanie na ówczesnej polskiej scenie politycznej ministra przemysłu i handlu Antoniego Romana oraz Grażyńskiego²⁴. Roman był zwoln-

Chór męski „Rota” w towarzystwie jego protektora Juliana Zagórowskiego (w pierwszym rzędzie, szósty z prawej) oraz kompozytora Feliksa Nowowiejskiego (w pierwszym rzędzie, siódmy z prawej). Fot. ze zbiorów Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze.

niem gospodarki autarkicznej, niechętnym polityce ekonomicznej prowadzonej przez wicepremiera i ministra skarbu Eugeniusza Kwiatkowskiego. Wobec zdominowania kierownictwa gospodarki przez Kwiatkowskiego, Roman jako minister nie odgrywał większej roli²⁵. Tą sytuację znakomicie wykorzystał dyrektor generalny „Skarbofermu” Michel, wygrywając dla interesów grupy francuskiej różnicę zdań między Grażyńskim a MPiH w kwestii obsady stanowiska zastępcy dyrektora generalnego „Skarbofermu”. Zapro-

²³ APK, SkF 221, k. 52, protokół posiedzenia Rady Nadzorczej „Skarbofermu” z 3 IV 1936 r.; APK, SkF 225, k. 50, 58, protokół posiedzenia Rady Nadzorczej „Skarbofermu” z 26 IV 1937 r.; APK, SkF 452, k. 137–138, Akta podręczne dyrektora generalnego „Skarbofermu” F. Michel. Note sur les modifications survenues récemment à l’organisation de Skarboferme z 10 VI 1937 r.; APK, SkF 227, k. 26, protokół posiedzenia Rady Nadzorczej „Skarbofermu” z 20 IX 1937 r.

²⁴ Zasadne wydaje się również domniemanie, że Grażyński bardzo doceniał wszechstronną aktywność społecznikowską Zagórowskiego opisaną w dalszej części niniejszego artykułu.

²⁵ J. Kofman, *Antoni Roman (1892–1951)*, [w:] *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 roku* (dalej cyt. *EHGP*), red. A. Mączak, t. 2, Warszawa 1981, s. 213.

nował, by Zarząd „Skarbofermu” składał się nie z dwóch, jak dotychczas, a z czterech członków, co ostatecznie spotkało się z akceptacją MPiH. Specjalna komisja, wyposażona w pełnomocnictwa Rady Nadzorczej, na posiedzeniu 29 V 1937 r. przyjęła zgodne z propozycją Michela poniżej przedstawione szczegółowe uregulowania z czteroletnim okresem ważności począwszy od 1 VI 1937 r., w tym przedłużenie uprawnień dyrektora generalnego „Skarbofermu” Michela. Po ustąpieniu Knothego wyznaczono trzech zastępców dyrektora generalnego, którzy razem z dyrektorem generalnym Michelem, stanowili Zarząd „Skarbofermu”: szefa Sekretariatu Generalnego i Działu Handlowego inż. Zygmunta Korsaka, szefa Działu Technicznego inż. Louisa Perrina, szefa Działu Administracyjnego Zagórowskiego²⁶. Każdy z nich zastępował dyrektora generalnego jedynie w dziedzinie związanej ze swą powyżej wyszczególnioną funkcją. Kompleksowa kontrola pracy dyrektora generalnego Francuza przez jego zastępcę Polaka została więc praktycznie zniesiona²⁷. Powyższą strukturę i skład osobowy Zarząd utrzymał aż do wybuchu II wojny światowej²⁸. W latach 1932-1937 Knothe był zastępcą członka Komitetu Prezydyjnego Unii Polskiego Przemysłu Górniczo-Hutniczego (członkiem tego Komitetu był Michel). W dniu 31 V 1937 r. Knothe złożył rzeczoną godność, a 18 VI 1937 r. zastępcą

²⁶ APK, SkF 353, k. 19, zarządzenie nr 91 dyrektora generalnego „Skarbofermu” F. Michela z 1 VI 1937 r.; APK, SkF 452, k. 137–138; APK, SkF, s. 2–3, J. Jaros, *Inwentarz zespołu...*

²⁷ APK, SkF 452, k. 137–139, Akta podręczne dyrektora generalnego „Skarbofermu” F. Michela. Note sur les modifications survenues récemment à l’organisation de Skarboferme z 10 VI 1937 r.

²⁸ APK, SkF 441–489, passim, Akta podręczne dyrektora generalnego „Skarbofermu” F. Michel; APK, SkF 191, k. 29, protokół posiedzenia Rady Nadzorczej „Skarbofermu” z 17 IV 1929 r.; APK, SkF 452, k. 138–139; APK, SkF 325, k. 1, procès-verbal Séance du Comité Permanent z 15 X 1938 r.; APK, SkF 329, k. 1, protokół posiedzenia Komitetu Stałego „Skarbofermu” z 27 IV 1939 r.; APK, SkF 331, k. 1, protokół posiedzenia Komitetu Stałego „Skarbofermu” z 24 V 1939 r.; *Księga gospodarcza...*, s. 20.

²⁹ *Sprawozdanie Unii Polskiego Przemysłu Górniczo-Hutniczego*, 1934 s. 134–135, 1936 s. 120, 1937 s. 133, 135–136; J. Jaros, *Knothe Józef Wacław Stanisław (1861–1942)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 13, Wrocław – Warszawa – Kraków 1967–1968, s. 136. Unia Polskiego Przemysłu Górniczo-Hutniczego z siedzibą w Katowicach to organizacja przemysłowców górniczo-hutniczych, która funkcjonowała w latach 1932–1939. Została utworzona, przy poparciu czynników rządowych, 26 IV 1932 r. w Katowicach, jako organizacja afiliowana do „Lewiatana”, czyli Centralnego Związku Polskiego Przemysłu, Górnictwa, Handlu i Finansów. Była sukcesorem Górnśląskiego Związku Przemysłowców Górniczo-Hutniczych w Katowicach, który reprezentował interesy przede wszystkim kapitału niemieckiego, oraz Rady Zjazdów Przemysłowców Górniczych Zagłębia Dąbrowskiego i Krakowskiego w Dąbrowie Górniczej. W jej skład weszły wszystkie polskie przedsiębiorstwa węglowe, z wyjątkiem małych kopalń, wszystkie przedsiębiorstwa cynkowe z okręgów górnśląskiego (część wschodnia) i dąbrowskiego, „Oswag” i „Lignoza” – przedsiębiorstwa produkujące materiały wybuchowe oraz Śląskie Zakłady Elektryczne. Przedsiębiorstwa czysto hutnicze nie weszły do Unii, pozostając członkami Związku Polskich Hut Żelaznych. Statutowym zadaniem Unii Polskiego Przemysłu Górniczo-Hutniczego była obrona i wszechstronna reprezentacja wspólnych interesów polskiego przemysłu górniczo-hutniczego oraz gałęzi przemysłu pozostających z nim w ścisłym związku. W latach 1932–1939 dyrektor generalny „Skarbofermu” Michel był członkiem Komitetu

członka Komitetu Prezydialnego został wybrany Zagórowski²⁹.

„Skarboferm” i koncern „Giesche” to pierwsi w dziejach województwa śląskiego «przemysłowici» mecenasi polskiego ruchu sportowego. Okólnik Dyrekcji „Skarbofermu” z grudnia 1923 r., podpisany przez Zagórowskiego, obligował kierownictwa podległych jej zakładów do stworzenia sieci przyzakładowych klubów sportowych³⁰. W połowie 1924 r. powstał przy Dyrekcji Generalnej „Skarbofermu” w Królewskiej Hucie Główny Zarząd Towarzystw Gimnastyczno-Sportowych przy Polskich Kopalniach Skarbowych na Górnym Śląsku (GZTGS), który sprawował opiekę nad klubami sportowymi przy poszczególnych kopalniach³¹. Jego prezesem był Zagórowski³². Zaproponował on «[...] organizacyjne połączenie ruchu gimnastycznego, w swojej klasycznej formie przeciwnego idei rywalizacji, i opartego na współzawodnictwie ruchu sportowego. Mariaż ten, w ostatecznym rozrachunku nietrwały, w formie pewnego symbolu przetrwał w nazwie klubu: Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe, „Zgoda” (drugi człon oznaczał porozumienie zintegrowanych w jednym towarzystwie dwóch różnych idei przewodnich w polskiej kulturze fizycznej). Scalenie organizacji ruchu gimnastycznego i sportowego w jednej strukturze nastąpiło w połowie 1926 r., jednak już 6 marca 1927 roku gniazdo „Sokoła” wystąpiło z TGS „Zgoda” i zaczęło działać samodzielnie»³³. Zagórowski starał się uzyskiwać środki finansowe głównie na budowę boisk oraz zakup sprzętu sportowego. GZTGS urządzał corocznie tzw. rewię sportową z udziałem sportowców z poszczególnych kopalń „Skarbofermu”. Umasowieniu sportu bardzo sprzyjało zainicjowane przez Zagórowskiego urządzenie święta sportowego dla dzieci³⁴. O dostrzeganiu przez Dyrekcję Generalną znaczenia ruchu sportowego dla dobrego funkcjonowania koncernu dobitnie świadczy fragment pisma okólnego z 21 X 1929 r., zainicjowanego przez Zagórowskiego, a wystąpnego przez dyrektora technicznego Louisa Perrina do dyrektorów poszczególnych kopalń

Prezydialnego Unii Polskiego Przemysłu Górniczo-Hutniczego, *Sprawozdanie Unii...*, 1934 s. 134, 1936 s. 120, 1937 s. 133; *Księga gospodarcza...*, s. 19; J. Popkiewicz, F. Ryszka, *Przemysł ciężki Górnego Śląska w gospodarce Polski międzywojennej (1922–1939)*, Opole 1959, s. 350–351; F. Biały, *Unia Polskiego Przemysłu Górniczo-Hutniczego*, [w:] *EHGP*, t. 2, s. 444–445; P. Greiner, R. Kaczmarek, *Leksykon organizacji niemieckich w województwie śląskim w latach 1922–1939*, Katowice 1993, s. 100–101.

³⁰ A. Steuer, *Rozwój sportu w gminie Bielszowice w pierwszej połowie XX wieku*, [w:] *Rudzki Rocznik Muzealny 2004*, red. A. Niesyto, Ruda Śląska 2005, s. 90.

³¹ APK, SkF 675, passim, Towarzystwa Sportowe przy Skarbofermie w Królewskiej Hucie (1929–1933); I. Janosz, dz. cyt., s. 467.

³² APK, SkF 675, passim.

³³ A. Steuer, *Rozwój sportu...*, s. 91. Por. W. Ogrodziński, *Dzieje Dzielnicy Śląskiej „Sokoła”*, Katowice 1937, s. 178.

³⁴ APK, zespół Śląski Okręgowy Związek Piłki Nożnej w Katowicach [1938] 1945–1951 (dalej cyt. ŚOZPN)–, jedn. 16, k. 159, pismo Górniczego Związkowego Klubu Sportowego „Kresy” w Chorzowie do Śląskiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej w Katowicach z 18 XII 1948 r.; APK, SkF 675, passim; I. Janosz, dz. cyt., s. 469.

„Skarbofermu”: „[...] proszę o zachęcanie urzędników i robotników do wstępowania do towarzystw sportowych Spółki. Uprawianie sportów wpływa bardzo dodatnio na zdrowie moralne ludzi; sportowiec nie bywa zazwyczaj ani alkoholikiem, ani komunistą. PP. Dyrektorzy kopalń i w ogóle wszyscy inżynierzy i wyżsi urzędnicy winni uważać, że zachęcanie personelu do sportów wchodzi w zakres ich funkcji służbowych”³⁵. W połowie lat dwudziestych, w gęsto zaludnionym mieście przemysłowym Królewskiej Hucie wystąpiono z ideą budowy wielkiego i wielofunkcyjnego stadionu sportowego. Uroczyste otwarcie tego pierwszego a zarazem ówczesnie największego stadionu sportowego na polskim Górnym Śląsku pod nazwą – Stadion Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego w Królewskiej Hucie, nastąpiło 2 X 1927 r. z udziałem prezydenta RP prof. Ignacego Mościckiego, ministra Eugeniusza Kwiatkowskiego oraz towarzyszących im przedstawicieli władz wojewódzkich. Funkcję przewodniczącego zarządu Towarzystwa Stadionu Sportowego WF i PW pełnił Zagórowski³⁶.

W latach trzydziestych XX wieku był z kolei członkiem Bractwa Kurkowego w Chorzowie, obok II burmistrza Pawła Dubiela i byłego I burmistrza Wincentego Spaltensteina, a także przedstawicielem Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej (LOPP) Chorzów³⁷. Został odznaczony Odznaką Honorową LOPP I stopnia złotą³⁸. Kiedy w Chorzowie 3 IV 1939 r. powołano komitet mający za zadanie prowadzenie subskrypcji Pożyczki Obrony Przeciwlotniczej, jego przewodniczącym został Zagórowski. Akcja rozwijała się wspaniale, już od 17 kwietnia do 6 maja pozyskano wielu subskrybentów i znaczne kwoty³⁹.

Nieobcy był mu również mecenat ruchu śpiewaczego i teatralnego. Urzędnicy Dyrekcji „Skarbofermu” założyli 6 XI 1922 r. chór męski „Rota” w Królewskiej Hucie. Nazwa wyrażała hołdowanie polskości Śląska oraz wielkie uznanie dla zasług kompozytora *Roty* Feliksa Nowowiejskiego. Od 1924 r. chórem dyrygował Leon Poniecki, zaprzyjaźniony z Feliksem Nowowiejskim. Dzięki finansowemu wsparciu przez Dyrekcję „Skarbofermu” chór „Rota” miał zabezpieczoną egzystencję⁴⁰. Jego protektorem był Zagórowski⁴¹. Wy-

³⁵ APK, SkF 675, k. 193, pismo okólne dyrektora technicznego „Skarbofermu” L. Perrina do dyrektorów poszczególnych kopalń „Skarbofermu” z 21 X 1929 r.

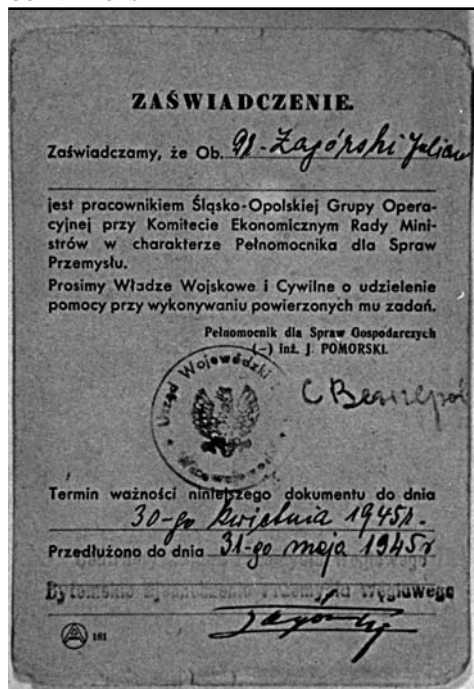
³⁶ A. Steuer, R. Szopa, *Stadion Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego w Królewskiej Hucie (Chorzowie) (1927 – 1939)*, [w:] *Zeszyty Chorzowskie 2002*, t. 7, red. Z. Kapała, Chorzów 2003, s. 138–141, 143, 149–150, 156.

³⁷ APK, zespół Dyrekcja Policji w Chorzowie 1922–1939 (dalej cyt. DPCh)–, jedn. 32, k. 145, Spis członków Bractwa Kurkowego; APK, DPCh 32, k. 8, Spis Stowarzyszeń.

³⁸ AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana).

³⁹ D. Sieradzka, *Królewska Huta Chorzów w latach 1868–1945. Szkice do portretu miasta*, Chorzów 2001, s. 179–180.

⁴⁰ *Śpiewnik Kółka Śpiewaczego „Rota” Chóru męskiego przy Dyrekcji Generalnej Polskich Kopalń Skarbowych w Chorzowie wydany z okazji 15 – letniej rocznicy założenia*, Chorzów 1937, (śpiewnik niepaginowany); J. Fojeik, *Materiały do dziejów ruchu śpiewaczego na Śląsku*, Katowice 1961, s. 249; R. Hanke, *Słownik polskiego śpiewactwa Górnego Śląska*, Katowice 2001, s. 96.

Zaświadczenie Śląsko-Opolskiej Grupy Operacyjnej przy Komitecie Ekonomicznym Rady Ministrów dla Juliana Zagórowskiego ważne do 31 V 1945 r. Zabytek ze zbiorów Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu.

stępując na Wszechślowiańskim Zjeździe Śpiewaczym w Poznaniu w 1929 r., „Rota” pięknie wykonała *Rapsod burzowy* Bolesława Wallek-Walewskiego pod dyrekcją Ponieckiego. W październiku 1937 r. pod batutą Nowowiejskiego odbył się jego koncert kompozytorski. Z udziałem chóru „Rota” wykonano na nim po raz pierwszy „Tryptyk śląski”⁴².

Przy „Skarbofermie” 13 II 1924 r. powstało Kółko Kulturalno-Oświatowe „Damrot” w Królewskiej Hucie. Przewodnią ideą tego towarzystwa była praca nad podniesieniem oświaty i kultury narodowej poprzez odgrywanie sztuk teatralnych⁴³, odczyty, wycieczki. Pierwszym jego prezesem został Henryk Halfar, w późniejszych latach prezesurę objął Zagórowski⁴⁴.

Z kolei w latach 1935–1939 Zagórowski piastował stanowisko prezesa Zarządu Towarzystwa Przyjaciół Teatru Polskiego (TPTP) w Katowicach⁴⁵. Twierdził wówczas, że „[...] dobry teatr ludowy czy robotniczy musi w znacznej mierze być teatrem regionalnym, to znaczy budować na tym pod-

łożu, które znajduje w swym środowisku własnym [...] Ale musi też utrzymywać żywe związki z kulturą powszechną, a nade wszystko stać się łącznikiem między społeczeństwem miejscowym a Polską jako Państwem i Narodem [...] Teatr [...] musi ponadto speł-

⁴¹ *Śpiewnik Kółka...*, (śpiewnik niepaginowany).

⁴² J. Fojcik, *Materiały do dziejów...*, s. 249; R. Hanke, „Złoty wiek” śpiewactwa chorzowskiego, [w:] *Zeszyty Chorzowskie 1998*, t. 3, red. Z. Kapąła, Chorzów 1999, s. 294, 296; R. Hanke, *Słownik polskiego...*, s. 96.

⁴³ Na przykład podczas tzw. wieczoru św. Mikołaja 7 XII 1924 r. kółko przedstawiło komedię Władysława Bełzy *Słowiczek*, A. Linert, *Polskie życie teatralne Chorzowa w latach 1922–1939*, [w:] *Zeszyty Chorzowskie 2001*, t. 6, red. Z. Kapąła, Chorzów 2002, s. 102.

⁴⁴ A. Pobóg-Rutkowski, dz. cyt., s. 214.

⁴⁵ M. Sobański, *Teatr Polski na Śląsku 1922–1939. Materiały i wspomnienia*, Katowice 1963, s. 154;

T. J. Dobrowolski, M. Mitera-Dobrowolska, *Działalność Towarzystwa Przyjaciół Teatru Polskiego w Katowicach w latach 1922–1939*, [w:] *Pięćdziesiąt lat Teatru Śląskiego im. Stanisława Wyspiańskiego w Katowicach. Materiały sympozjum naukowego 20 i 21 października 1972*, red. Z. J. Nowak, Katowice 1976, s. 185, 196–197.

⁴⁶ J. Zagórowski, *Zadania teatru polskiego na Śląsku*, „Polska Zachodnia” 1936, nr 33, cyt. za: E. Nawrat, *Teatr Polski w Katowicach. O artystycznej działalności sceny dramatycznej w latach 1922–1939*, Wrocław 1981, s. 35–36.

nić rolę budziela myśli społecznej i patriotycznej [...] może i musi zbliżyć do siebie różne warstwy społeczne i to nie przez zrównanie w dół, ale przez podciągnięcie w górę⁴⁶. Takie rozumienie roli teatru bardzo dobrze korespondowało z programem kulturalnym Michała Grażyńskiego - sanacyjnego wojewody śląskiego w latach 1926-1939, którego reprezentant na walnych zebraniach TPTP „[...] prosił zwykle o «większe uwzględnienie w przyszłości momentu propagandowego», bo «teatr tutejszy ma za zadanie popularyzowanie sztuki polskiej», oraz zgłaszał postulat uprawiania teatru artystycznego, domagając się od teatru, by «silniej podkreślał kultywowanie wielkiej sztuki»⁴⁷. Dzięki mecenatowi Grażyńskiego Teatr Polski otrzymywał stałe subwencje Sejmu Śląskiego. Oznaczało to ugruntowanie bazy finansowej teatru i odsunięcie groźby przerwania jego działalności, jednak TPTP musiało zabiegać o dodatkowe dotacje⁴⁸. W 1932 r. dyrektor Teatru Polskiego Marian Sobański wprowadził system «przedstawień organizowanych i sprzedawanych» za kwoty ryczałtowe⁴⁹. Generalną zasadą było kupowanie przez zakłady pracy dla ich pracowników całej widowni za kwotę ryczałtową, przy jednoczesnym zobowiązaniu się do kupna przynajmniej jednego przedstawienia w każdym miesiącu sezonu teatralnego⁵⁰. Pomyślna kontynuacja tej akcji była możliwa głównie dzięki pozyskaniu dla niej następujących zakładów wielkiego przemysłu śląskiego: „Skarboferm”, Wspólnota Interesów Górniczo-Hutniczych S.A., Zakłady Hohenlohego, Giesche S. A., Śląskie Kopalnie i Cynkownie S.A.⁵¹ Pozyskano je „[...] dzięki ułatwieniom, jakie w sprawie nawiązywania bezpośrednich kontaktów z Dyrekcjami tych przedsiębiorstw poczynił dla Teatru [...]” Zagórowski⁵². Aż do sezonu teatralnego 1938/1939, w okresie wzmożonej propagandy hitlerowskiej, „przedstawienia organizowane i sprzedawane” oddziaływały w duchu polskiego patriotyzmu i piękna na szerokie rzesze społeczeństwa górnośląskiego nie uczestniczące wcześniej w życiu teatralnym, zapewniały stałe widownię, przynosiły teatrowi stałe dochody, pozwoliły na wprowadzenie specjalnych przedstawień i bezpłatnych biletów dla bezrobotnych, powstańców śląskich, policji oraz wojska⁵³. Zastępuje na podkreślenie, że 21 I 1936 r. Zagórowski prywatnie ufundował wystawienie przez Teatr Polski, dla bezrobotnych, w Chorzowie, *Trafiki pani generałowej* L. Bus-Fekete⁵⁴.

W latach 1936–1939 Zagórowski sprawował najpierw funkcję przewodniczącego Sekcji Organizacyjno-Propagandowej, a następnie skarbnika Śląskiego Wojewódzkiego Obywatelskiego Komitetu Zimowej Pomocy Bezrobotnym. Celem działalności Komitetu było przetrwanie zimy przez bezrobotnych, dożywianie w szkołach ich dzieci i mimo biedy nie przerywanie przez nie nauki, panowanie w województwie spokoju społecznego.

⁴⁷ E. Nawrat, dz. cyt., s. 36.

⁴⁸ Tamże, s. 22; M. Sobański, *Teatr Polski na Śląsku 1922–1937*, Katowice 1937, s. 147.

⁴⁹ M. Sobański, *Teatr Polski na Śląsku 1922–1937*, s. 129, 148.

⁵⁰ Tamże, s. 129; E. Nawrat, dz. cyt., s. 27.

⁵¹ M. Sobański, *Teatr Polski na Śląsku 1922–1937*, s. 148.

⁵² Jak wyżej.

⁵³ T. J. Dobrowolski, M. Miłera-Dobrowolska, dz. cyt., s. 197–198; E. Nawrat, dz. cyt., s. 28.

⁵⁴ A. Linert, dz. cyt., s. 94.

Jego akcje o dużych walorach propagandowych to pieniądze zbiórki uliczne na pomoc zimową, w których osobiście brali udział członkowie Komitetu, urządzenie w okresie świąt Bożego Narodzenia wigilii dla bezrobotnych, na apel Komitetu dzień bezpłatnej

Życzenia imienninowe od Kółka Śpiewackiego „Rota” w Chorzowie dla jego protektora Juliana Zagórowskiego z 7 I 1947 r. Zabytek ze zbiorów Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze.

Skarbu Państwa przez „Skarboferm”. Zagórowski wchodził w skład komitetu wykonawczego tych uroczystości. Przy tymże pułku funkcjonowało Koło Polskiego Białego Krzyża w Chorzowie, którego skarbnikiem w roku sprawozdawczym 1935/1936 był Zagórowski. Polski Biały Krzyż prowadził wśród żołnierzy działalność kulturalno-oświatową. Przejawiała się ona w pracach świetlicowych, przymusowym nauczaniu analfabetów, organizowaniu kursów specjalnych np. dla żołnierzy górników oraz wycieczek po kraju ojczystym (w latach 1935–1936 najczęściej na Wawel, gdzie składano hołd prochom śp. marszałka Józefa Piłsudskiego). Składki członkowskie, wpływy z urządzanych imprez, dotacje samorządowe to główne źródła funduszy na działanie koła⁵⁷. Godny uwagi jest fakt powołania Zagórowskiego przez wojewodę śląskiego Grażyńskiego 16 VIII 1935 r. w skład Rady Obywatelskiej, z której wyłoniono Komitet Wykonawczy, a jego sekretarzem został Zagórowski. Były to kolejne fazy powstawania Śląskiego Wojewódzkiego Komitetu Uczczenia Pamięci Marszałka Józefa Piłsudskiego, który to Komitet do 7 IV 1938

⁵⁵ APK, SkF 1415, passim, Śląski Wojewódzki Obywatelski Komitet Zimowej Pomocy Bezrobotnym 1937/1938 i 1938/1939.

⁵⁶ MGW, H 273, (jednostka niepaginowana), akt nadania J. Zagórowskiemu Krzyża Komandorskiego Orderu Odrodzenia Polski z 11 XI 1937 r. Już w 1930 r. Zagórowski otrzymał Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski, APK, SkF 553, k. 120, mowa noworoczna dyrektora generalnego „Skarbofermu” F. Michela z 10 I 1931 r.; AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana).

⁵⁷ Z. Kapala, *Garnizon chorzowski 75 Pułku Piechoty (1922–1939)*, „Zeszyty Chorzowskie” 2005, t. 8, s. 96, 112, 123, 140–142.

⁵⁸ P. Lipecki, *Gliwickie wątki Pomnika Marszałka Józefa Piłsudskiego (i Powstańca Śląskiego)*, „Rocznik Muzeum w Gliwicach” 2004, t. 19, s. 217–218.

r. zrealizował zbiórkę funduszy na budowę w Katowicach Pomnika Marszałka Józefa Piłsudskiego i Powstańca Śląskiego⁵⁸. Zgodnie z programem ratowania niszczących za-
bytków architektury drewnianej, stworzonym przez wybitnego historyka sztuki Tadeusza
Dobrowolskiego, w 1936 r. na Górze Redena w Chorzowie ustawiono szesnastowieczny
modrzewiowy kościół p. w. św. Wawrzyńca. Został on przeniesiony z Knuruwa. Teren, na
którym go postawiono przekazał na ten cel „Skarboferm”, a Zagórowski znalazł się w
składzie komisji nadzorującej budowę. Aktu poświęcenia kościoła dokonano 16 X 1938
r., wraz z ukończeniem prac rekonstrukcyjnych⁵⁹. Za zasługi w życiu społecznym II Rze-
czypospolitej Zagórowski otrzymał Złoty Krzyż Zasługi⁶⁰.

W trakcie okupacji Polski przez Niemcy hitlerowskie Zagórowski został w 1940 r.
aresztowany przez gestapo. Trzy miesiące siedział w areszcie Sądu w Katowicach, po
czym skonfiskowano jego majątek (dom) i wydalono go z Górnego Śląska. Osiedlił się
w Krakowie, gdzie pracował w charakterze kierownika oddziału firmy Polskie Towarzy-
stwo Handlu Węglem „Węglobok” Sp. Akc. w Warszawie, mieszkając w biurze przy ulicy
Floriańskiej⁶¹. W latach 1945–1948 piastował stanowisko dyrektora naczelnego Święto-
chłowskiego, a następnie Bytomskiego Zjednoczenia Przemysłu Węglowego⁶². W dniach
od 27 I 1945 r. do 29 I 1945 r., czyli po wyzwoleniu Katowic spod okupacji hitlerowskiej
przybywali do tego miasta inżynierowie górniczy, którzy zajęli się przejmowaniem i uru-
chamianiem zakładów przemysłowych na Górnym Śląsku. W Katowicach stawiła się zor-
ganizowana przez Rząd Tymczasowy w Lublinie Grupa Operacyjna dla Górnego Śląska
pod dowództwem porucznika inż. Jakuba Prusaka, przedstawiciela Departamentu Kadr
Ministerstwa Przemysłu, która posiadała pełnomocnictwa Komitetu Ekonomicznego
Rady Ministrów (KERM) do organizacji gospodarki dawnego województwa śląskiego⁶³.

⁵⁹ E. Pilarska-Świerszcz, R. Szopa, *Kościół p. w. św. Wawrzyńca w Chorzowie*, Chorzów 1996, (broшура
niepaginowana).

⁶⁰ AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana).

⁶¹ Jak wyżej; J. Jaros, *„Salamandra”...*, s. 71.

⁶² AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana); MGW, H 276, (jednostka niepaginowana), album
imieninowy dla J. Zagórowskiego od pracowników Dyrekcji Administracyjnej Bytomskiego ZPW z 7 I 1946 r.;
J. Jaros, *„Salamandra”...*, s. 71.

⁶³ MGW, Zespół Archiwalny (dalej cyt. Ar)–, jedn. 473, J. Jaros, *Jak uruchomiono polski przemysł
węglowy w r. 1945?*, 1955, (maszynopis), k. 5; J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Polsce
Ludowej (1945 – 1970)*, Warszawa – Kraków 1973, s. 27–29; J. W. Gołębiowski, *Pierwsze lata 1945 – 1947*,
Katowice 1969, s. 71; J. Jaros, *Zarys dziejów ustrojowych Centralnego Zarządu Przemysłu Węglowego (1945–
1950)*, „Archeion” 1967, t. 47, s. 157.

⁶⁴ Władysław Biernacki w okresie okupacji hitlerowskiej „[...] kierował konspiracyjną organizacją inżynierów
górnictwa, która przygotowywała plany przejęcia górnictwa węglowego przez władze polskie po wyzwoleniu
kraju. W tym względzie współpracował też z Delegaturą Rządu na Kraj”, J. Jaros, *Biernacki Władysław
(1893–1970)*, [w:] *Śląski słownik biograficzny*, t. 3, red. J. Kantyka, W. Zieliński, Katowice 1981, s. 29.
Kierownictwo organizacji zdecydowało się na przyjęcie zasady upaństwowienia całego przemysłu węglowego
motywowanej specyficznymi warunkami tej gałęzi produkcji. Inżynierom górniczym w Generalnej Guberni

Wcześniej, w Krakowie przyłączyli się do niej m. in. inż. Władysław Biernacki⁶⁴, dr Józef Tuchołka⁶⁵, inż. Franciszek Jopek; byli to specjaliści górniczy – organizatorzy przemysłu węglowego, którzy, jak się wydaje, podjęli się tej roli z pobudek patriotycznych, a nie ze względu na ideologiczne i polityczne związki z nową władzą tzw. ludową⁶⁶. W Katowicach dołączył do nich m. in. inż. Bolesław Krupiński⁶⁷. W celu koordynacji działalności najważniejszych gałęzi przemysłu na Śląsku, w Biurze Pełnomocnika KERM w Katowicach utworzono odpowiednie wydziały branżowe, które były załączkiem przyszłych centralnych zarządów i zjednoczeń. Wydziałem Górniczym Grupy Operacyjnej wspólnie kierowali Władysław Biernacki i Józef Tuchołka⁶⁸.

W dniu 24 II 1945 r. na podstawie zarządzenia Ministerstwa Przemysłu utworzono w tym ministerstwie urząd o nazwie Centralny Zarząd Przemysłu Węglowego (CZPW), z siedzibą w Katowicach. Został mu podporządkowany przemysł węglowy w całym kra-

zalecono przybycie do Katowic niezwłocznie po wyzwoleniu i zgłoszenie się do pracy w przemyśle «bez względu na to, kto nas wyzwoli», J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Polsce Ludowej...*, s. 25–26.

⁶⁵ Józef Tuchołka w latach 1922–1928 był zawiadowcą w należącej do „Skarbofermu” kopalni „Król – Święty Jacek” w Królewskiej Hucie, a w okresie 1945–1948 naczelnym dyrektorem Gliwickiego Zjednoczenia Przemysłu Węglowego; MGW, Ar –542, J. Jaros, *Wybitni polscy górnicy*, Sosnowiec 1990, (maszynopis), k. 60; J. Jaros, *Dzieje polskiej kadry technicznej w górnictwie (1136–1976)*, Warszawa – Kraków 1978, s. 278.

⁶⁶ J. W. Gołębiowski, dz. cyt., s. 78; J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Polsce Ludowej...*, s. 25–26; J. Jaros, *Biernacki Władysław...*, s. 29; *Uznanie dla kadry technicznej uruchamiającej polskie górnictwo po wyzwoleniu*. Nakładem Zarządu Głównego Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Górnictwa, Katowice 1985, s. 11.

⁶⁷ J. W. Gołębiowski, dz. cyt., s. 78. Bolesław Krupiński „[...] od pierwszych chwil po wyzwoleniu, kiedy znaczną część inteligencji przeżywała jeszcze wahania ideologiczne, opowiedział się bez zastrzeżeń po stronie władzy ludowej”, J. Jaros, *Bolesław Krupiński*, [w:] *Ludzie trzydziestolecia. Sylwetki zasłużonych dla województwa katowickiego*, red. H. Rechowicz, Katowice 1974, s. 242.

⁶⁸ J. W. Gołębiowski, dz. cyt., s. 76; J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Polsce Ludowej...*, s. 29; J. Jaros, *Biernacki Władysław...*, s. 29.

⁶⁹ Fryderyk Topolski (Toperman) wcześniej był działaczem Komunistycznej Partii Polski, podczas II wojny światowej Związku Patriotów Polskich, od 1944 r. dyrektorem huty „Stalowa Wola”, by w końcu zostać powołanym przez ministra przemysłu na stanowisko dyrektora generalnego CZPW. Zastępcą dyrektora generalnego do 24 X 1945 r. był naczelnym dyrektorem administracyjnym inż. Władysław Biernacki, a później naczelnym dyrektorem technicznym inż. Bolesław Krupiński, J. Jaros, *Dzieje polskiej...*, s. 278; J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Polsce Ludowej...*, s. 30; J. Jaros, *Zarys dziejów ustrojowych...*, s. 157–158; J. Jaros, *Biernacki Władysław...*, s. 29.

⁷⁰ MGW, Zespół Archiwalny (dalej cyt. Ar)–, jedn. 473, J. Jaros, *Jak uruchomiono...*, k. 5–6; J. Jaros, *Zarys dziejów ustrojowych...*, s. 158; J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Polsce Ludowej...*, s. 30, 34–35; J. Jaros, *Organizacja górnictwa węglowego na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w pierwszych tygodniach po wyzwoleniu*, [w:] *Ćwierćwiecze władzy ludowej w województwie katowickim. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej z okazji XXV rocznicy władzy ludowej w województwie katowickim*, Katowice 23–24 stycznia 1970, red. H. Rechowicz, Katowice 1971, s. 127; J. Jaros, *Słownik historyczny kopalń węgla na ziemiach polskich*, Katowice 1984, s. 161.

ju. Następnie dyrektor generalny CZPW inż. Fryderyk Topolski⁶⁹ w dniu 2 III 1945 r. wydał okólnik nr 1 tworzący osiem Rejonowych Zjednoczeń Przemysłu Węglowego – Krakowskie, Dąbrowskie, Katowickie, Chorzowskie, Rudzkie, Świętochłowickie, Rybnickie i Mikołowskie zarządzających majątkiem przedsiębiorstw węglowych na terenach, które w okresie międzywojennym należały do Polski. Świętochłowickie ZPW z siedzibą w Świętochłowicach objęło następujące kopalnie: Polska, Śląsk, Chwałowice (Donnersmarck), Jankowice, Radzionków, Chorzów i Łagiewniki⁷⁰. Dnia 3 III 1945 r. Topolski mianował Zagórowskiego pełniącym obowiązki dyrektora Świętochłowickiego ZPW⁷¹.

Kopalnie w części Górnego Śląska należącej przed 1939 r. do Niemiec (Śląsk Opolski) w pierwszych miesiącach 1945 r. znajdowały się pod radziecką administracją wojskową. Na początku marca 1945 r. do Bytomia przybyły przedstawicielstwa polskich władz państwowych – Grupa Operacyjna Przemysłu Węglowego, Grupa Operacyjna Południowego Zjednoczenia Przemysłu Metalowego oraz pełnomocnik Rządu do Spraw Przemysłu na teren Bytomia inż. Stanisław Dymecki, który działał na tym terenie do 31 VII 1945 r.⁷². Już 13 III 1945 r. Topolski mianował Zagórowskiego pełniącym obowiązki Pełnomocnika Głównego Bytomskiego ZPW podówczas z siedzibą w Świętochłowicach. W związku ze wspomnianymi marcowymi nominacjami Zagórowski złożył zaręczenie w miejsce przy-

⁷¹ AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana). W aktach personalnych Juliana Zagórowskiego znajduje się informacja opatrzona jego własnoręcznym podpisem, że już 31 I 1945 r. podjął pracę zawodową w Katowicach, bez sprecyzowania w jakim przedsiębiorstwie i na jakim stanowisku, jak wyżej. Ze sporą dozą prawdopodobieństwa można domniemywać, że nawiązał on wówczas kontakt z Grupą Operacyjną dla Górnego Śląska. Antoni Zuziak podaje, że Zagórowski był dyrektorem naczelnym Bytomskiego ZPW od 29 I 1945 r. do 31 VIII 1948 r., A. Zuziak, *Rozwój górnictwa węglowego w Bytomskim Zjednoczeniu Przemysłu Węglowego*, [w:] *Tradycje górnictwa ziemi bytomskiej*, red. H. Maroszek, Katowice 1967, s. 96. Najprawdopodobniej jest to okres, za który Zagórowski pobierał w Bytomskim ZPW płacę w wysokości odpowiadającej stanowisku dyrektora naczelnego. Rzeczony czasokres nie jest tożsamy z okresem pełnienia przez niego funkcji dyrektora naczelnego Bytomskiego ZPW, co dokładniej zostanie wyjaśnione w dalszej części niniejszego artykułu.

⁷² A. Sulik, *Wyzwolenie, początki władzy ludowej i nowej społeczności miejskiej*, [w:] *Bytom. Zarys rozwoju miasta*, red. W. Długoborski, Warszawa – Kraków 1979, s. 537; J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Polsce Ludowej...*, s. 29, 35; J. W. Gołębiowski, dz. cyt., s. 127. O głównych pełnomocnikach powiatowych, takich jak Dymecki, i pełnionej przez nich roli Janusz W. Gołębiowski pisze: „Główny pełnomocnik powiatowy, jako reprezentant Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów RP, uprawniony był do kierowania całością akcji przejmowania, zabezpieczania i uruchamiania przedsiębiorstw. W jego kompetencjach leżała także nominacja odpowiednich osób na tymczasowych kierowników przedsiębiorstw po uzgodnieniu i aprobowaniu przez wydziały przemysłowe starostw. Mieli oni pełnić funkcje tymczasowych kierowników i zarządzających fabryką, dopóki odpowiednie zrzeszenia branżowe (centralny zarząd, zjednoczenie) bądź wydział przemysłowy (wojewódzki lub powiatowy) nie przejmą normalnego nadzoru nad przedsiębiorstwem [...]. Postawa znacznej części inteligencji technicznej, jej chęć udziału w organizowaniu życia gospodarczego Opolszczyzny była odzwierciedleniem głębszych przemian w dziedzinie świadomości społecznej, które zachodziły pod wpływem podstawowych przeobrażeń ustrojowych w Polsce. Spośród takich ludzi wybierano przede wszystkim kierowników grup powiatowych. I tak pełnomocnikiem na teren Bytomia został inż. Dymecki, pełnomocnikiem powiatowym w Koźlu

sięgi, że nie posiada żadnej kategorii listy narodowej oraz nie był członkiem partii hitlerowskiej, bądź jednego z jej odłamów politycznych lub wojskowych. Owo zaręczenie obwarowane było sankcją natychmiastowego rozwiązania stosunku służbowego oraz odpowiedzialności karnej w razie jego fałszywości⁷³. Dnia 20 III 1945 r. na podstawie okólnika CZPW nr 16 do kierowania kopalniami Śląska Opolskiego powołano następujące Rejonowe ZPW – Zabrskie, Gliwickie oraz Bytomskie, które przejęło tegoż dnia niektóre z kopalń Świętochłowickiego ZPW. Pozostałe kopalnie należące do tego ostatniego ZPW przejęły zjednoczenia Katowickie i Rybnickie a ono samo przestało istnieć. Bytomskie ZPW z siedzibą w Bytomiu objęło kopalnie: Radzionków, Andaluzja, Chorzów (Hrabina Laura), Łagiewniki, Rozbark (Heinitz), Centrum (późniejsza Dymitrow) i Bytom.

Choć już 18 III 1945 r. wojskowe władze radzieckie oficjalnie przekazały Śląsk Opolski polskiej administracji, niemieccy inżynierowie i technicy kierujący kopalniami na tym terenie odmawiali udzielania przedstawicielom CZPW informacji o stanie rzeczonych przedsiębiorstw powołując się na zakazy wydane w tej sprawie przez radzieckich komendantów wojennych. Toteż ich faktyczne przejęcie miało miejsce dopiero między 13 a 26 kwietnia 1945 r. po interwencjach u radzieckiego generała lejtnanta M. P. Miłowskiego, który 22 III 1945 r. przyjechał ze Związku Radzieckiego do Bytomia na czele grupy radzieckich inżynierów górników, aby zorganizować bytomskie górnictwo zgodnie z potrzebami wojennymi⁷⁴. Miłowski bardzo życzliwie ustosunkował się do postulatów CZPW i zorganizował wszechstronną pomoc dla polskiego górnictwa ze strony radzieckich władz wojskowych w zamian za zaopatrywanie w węgiel Armii Czerwonej⁷⁵. W kwietniu i maju 1945 r. Zagórowski był pracownikiem Śląsko-Opolskiej Grupy Operacyjnej przy Komitecie Ekonomicznym Rady Ministrów w charakterze Pełnomocnika dla Spraw Przemysłu⁷⁶.

Po zakończeniu pertraktacji z przedstawicielami radzieckich władz wojskowych tego rodzaju pełnomocnicy rozpoczynali swą pracę od dokładnej inwentaryzacji majątku po-

– inż. Jaroszewski, w Raciborzu – inż. Roman, w Kluczborku – Henryk Gauze”, J. W. Gołębiowski, dz. cyt., s. 126–127.

⁷³ AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana).

⁷⁴ MGW, Ar –473, J. Jaros, *Jak uruchomiono...*, k. 7; J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Polsce Ludowej...*, s. 35; J. Jaros, *Organizacja górnictwa...*, s. 127; J. Jaros, *Słownik historyczny...*, s. 160–161; *Uznanie dla kadry...*, s. 12.

⁷⁵ J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Polsce Ludowej...*, s. 35; J. Jaros, *Bolesław Krupiński...*, s. 242; A. Mrowiec, *Dzieje Kopalni Węgla Kamiennego „Radzionków” w Radzionkowie (1871–1971)*, Radzionków 1972, s. 86. Głównie była to pomoc w zakresie zaopatrywania górników w żywność, dostaw materiałowych, odbudowy i uruchomienia transportu kolejowego, zwalniania biur i mieszkań zajętych przez oddziały wojskowe, przydziału dla przemysłu węglowego samochodów ze zdobyczy Armii Czerwonej, J. Jaros, *Bolesław Krupiński...*, s. 242; *Uznanie dla kadry...*, s. 12.

⁷⁶ MGW, H 264, (jednostka niepaginowana), zaświadczenie Śląsko-Opolskiej Grupy Operacyjnej przy Komitecie Ekonomicznym Rady Ministrów dla J. Zagórowskiego ważne do 31 V 1945 r.

⁷⁷ A. Sulik, dz. cyt., s. 537.

szczególnych zakładów⁷⁷. Zadaniem Zagórowskiego było faktyczne przejście kopalń Bytomskiego ZPW⁷⁸. Następnie został on mianowany przez ministra przemysłu Hilarego Minca naczelnym dyrektorem Bytomskiego ZPW z dniem 15 XII 1945 r. Na to stanowisko uzyskał referencje tak wybitnych przedstawicieli polskiego życia gospodarczego jak Eugeniusz Kwiatkowski (wówczas pełnomocnik rządu ds. odbudowy Wybrzeża), Stanisław Kossuth (wówczas kierownik Sekretariatu Generalnego CZPW), Bolesław Krupiński (wówczas naczelnny dyrektor techniczny CZPW), Władysław Biernacki (wówczas naczelnny dyrektor Zjednoczonych Zakładów Metali Nieżelaznych w Katowicach)⁷⁹.

Począwszy od kwietnia 1945 r., w imieniu Bytomskiego ZPW, Zagórowski interweniował w sprawie powrotu górników-specjalistów (najpierw 189, a później 496) z kopalń tegoż zjednoczenia zabranych na przymusowe roboty do ZSRR. Owe interwencje miały miejsce zarówno u wspomnianego wcześniej pełnomocnika Armii Czerwonej na Polskie Zagłębie Węglowe gen. lejtn. Miłowskiego, jak i w CZPW⁸⁰. Dopiero 8 VIII 1945 r. Miłowski w formie jawnego kłamstwa odpowiedział na wcześniejsze wielokrotne starania Zagórowskiego i CZPW⁸¹:

„Według sprawdzonych i zupełnie pewnych wiadomości wojska sowieckie wzięły do niewoli w rejonie miasta Bytomia volkssturmovców armii niemieckiej, którzy bronili mia-

⁷⁸ MGW, H 264, (jednostka niepaginowana).

⁷⁹ AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana).

⁸⁰ APK, zespół Centralny Zarząd Przemysłu Węglowego Katowice 1945–1950 (dalej cyt. CZPW)–, jedn. 4883, k. 256, pismo naczelnego dyrektora administracyjnego CZPW inż. W. Biernackiego do M. P. Miłowskiego z 28 V 1945 r.; APK, CZPW –4883, k. 248, pismo J. Zagórowskiego do kapitana Bezjazykowa czasowo w Świętochłowicach z 16 VI 1945 r.; APK, CZPW –4883, k. 235, pismo J. Zagórowskiego do Biura Mobilizacji Sił Roboczych (BMSR) CZPW z 14 VIII 1945 r.; APK, CZPW –4883, k. 228, pismo J. Zagórowskiego do CZPW z 10 XI 1945 r.

⁸¹ W okresie od kwietnia do pierwszej połowy czerwca 1945 r. proszono Miłowskiego o wydanie zarządzenia zwalnającego górników Bytomskiego ZPW przetrzymywanych w obozie w Tomaszowie Mazowieckim. Decyzja ta byłaby zgodna z zarządzeniem Rady Ministrów z 11 IV 1945 r. o zwalnianiu z obozów Ślązaków opcji polskiej do pracy w polskiej gospodarce, APK, CZPW –4883, k. 256; APK, CZPW –4883, k. 254, pismo W. Biernackiego do M. P. Miłowskiego z 11 VI 1945 r.; APK, CZPW –4883, k. 249, pismo W. Biernackiego i zastępcy dyrektora w BMSR CZPW Kłosińskiego do M. P. Miłowskiego z 11 VI 1945 r.; S. Fertacz, *Problemy statystyki Górnoślązaków deportowanych w 1945 r. do ZSRR*, [w:] *Deportacje Górnoślązaków do ZSRR w 1945 roku*, red. A. Dziurok, M. Niedurny, Katowice 2004, s. 45. Prośby kontynuowano po przewiezieniu rzeźonych górników około połowy czerwca do obozu w Donbasie: „Mając na uwadze całkowite wykonanie planu wydobywania, a w związku z tym uzyskanie fachowych sił roboczych, oraz znając przychylny ustosunkowanie się p. Generał-Lejtnanta do potrzeb naszego przemysłu węglowego, prosimy, o ile to jest możliwe o poczynienie kroków, mających na celu zwolnienie naszych robotników, których imienny spis załączamy”, APK, CZPW –4883, k. 244, pismo kierownika w BMSR CZPW Rarogiewicza do M. P. Miłowskiego z 17 VII 1945 r. W lipcu 1945 r. CZPW otrzymała za pośrednictwem Miłowskiego ponad trzytysięczną grupę cywilnych Niemców z Pomorza i Brandenburgii, internowanych w Pile i Gorzowie Wielkopolskim. Rozdzielono ich pomiędzy poszczególne zjednoczenia (Bytomskie ZPW otrzymało 650 spośród nich). W większości byli rolnikami i nie nadawali się do

sto Bytom przed atakującymi jednostkami Czerwonej Armii. Mobilizacja ludności polskiej narodowości w mieście Bytomiu i odesłanie jej do Związku Radzieckiego przez jednostki Armii Czerwonej nie odbyła się⁸².

Uruchamianie kopalń w 1945 r. wymagało bardzo wiele trudu. Sprawozdanie CZPW tak przedstawia ich stan: «Wszeczhronnie rabunkowa i wyniszczająca gospodarka okupanta, uwzględniająca wyłącznie swoje wojenne potrzeby, największe szkody wyrządziła nam w dziale górniczym – dołowym. Szkody te spowodowane są przede wszystkim katastrofalnym zaniedbaniem robót przygotowawczych, zatopieniem poziomów kopalń oraz zaognieniem znacznej ilości poziomów kopalń przemysłu węglowego. Niemniej zniszczono i inne działy przemysłu węglowego, jak maszynowy, kopalniany, elektrowniany, przeróbki mechanicznej i t. p. na skutek zaniedbania i nie inwestowania potrzebnych tam urządzeń i maszyn, po całkowitym wykorzystaniu istniejących w większości aż do kompletnego ich zużycia»⁸³. Zdolność wydobywczą kopalń Śląska Opolskiego szacowano na 40% przedwojennej⁸⁴. Już na początku 1945 r. specjalna hitlerowska grupa destrukcyjna tzw. Sprengkommando (oddział do wysadzania w powietrze obiektów) przygotowywała się do zatopienia kopalń „Radzionków” i „Bytom”. Urządzenia na powierzchni np. wieże szybowe, sortownia zamierzano wysadzić w powietrze. Dzięki szybkim postępom ofensywy wojsk radzieckich i działalności grupy górników-patriotów te barbarzyńskie plany nie zostały zrealizowane, choć na kilka dni przed wkroczeniem radzieckich oddziałów do Radzionkowa kopalnia została zalana w wyniku wstrzymania dopływu prądu elektrycznego oraz unieruchomienia pomp głównego odwadniania na poziomach 140 i 300 m. Górnicy radzionkowsy uruchomili zapasową turbinę w elektrowni kopalnianej, zasilając pompownie zarówno kopalni „Radzionków” jak i „Bytom”. Podobnie górnicy

pracy w kopalniach, J. Kochanowski, *W polskiej niewoli. Niemieccy jeńcy wojenni w Polsce 1945–1950*, Warszawa 2001, s. 48–49. Tuż za oddziałami liniowymi Armii Czerwonej pojawiały się struktury Ludowego Komisariatu Spraw Wewnętrznych (NKWD). I to właśnie one przejmowały jeńców wojennych i internowanych cywilów. Nadzór nad tymi działaniami należał do kierownictwa NKWD, a nie do organów wojskowych, M. Golon, *Od Pomorza Gdańskiego do Górnego Śląska – deportacje ludności cywilnej z ziem polskich do obozów pracy w ZSRR w 1945 r.*, [w:] *Deportacje Górnoszlązaków...*, s. 15–17. Powyższe zestawienie faktów pozwala jednak wysunąć domniemanie, że do czasu przebywania 496 górników Bytomskiego ZPW w obozie w Tomaszowie Mazowieckim spowodowanie zwolnienia ich mieściło się w zakresie możliwości oddziaływania Miłowskiego.

⁸² APK, CZPW –4883, k. 236, niewiarygodny odpis pisma M. P. Miłowskiego do W. Biernackiego z 8 VIII 1945 r. Zob. S. Fertacz, dz. cyt., s. 45.

⁸³ MGW, Ar –473, J. Jaros, *Jak uruchomiono...*, k. 11.

⁸⁴ J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Polsce Ludowej...*, s. 56.

⁸⁵ A. Mrowiec, dz. cyt., s. 75–76, 79–80; *Szkice monograficzne zakładów pracy Bytomskiego Zjednoczenia Przemysłu Węglowego*. Nakładem Bytomskiego Zjednoczenia Przemysłu Węglowego w Bytomiu, Katowice 1965, s. 91, 128; *Kopalnia Węgla Kamiennego „Dymitrow” w Bytomiu. 80 lat istnienia kopalni 1878 – 1958*, Bytom 1958, s. 5; A. Sulik, dz. cyt., s. 533–534.

⁸⁶ H. Witecka, *Kopalnia Węgla Kamiennego „Rozbark”. Zarys dziejów 1824–1984*, Katowice 1985, s. 96, 158.

kopalni „Centrum” uruchomili zatopiony poziom wydobywczy 774 oraz ugasili pożar⁸⁵. Kopalnie „Łagiewniki” i „Rozbark” były zaognione na skutek rabunkowej gospodarki okupanta. W kopalni „Łagiewniki” do eksploatacji można było przystąpić dopiero po ugaszeniu pożaru na poziomie 320 m w rejonie szybu „Karola Miarki” oraz pożaru zwalów węgla przy szybach „Rycerskich”. W obydwu kopalniach wiele chodników wentylacyjnych groziło zawaleniem, podczas gdy w kopalni „Rozbark” istniało silne zagrożenie pożarami endogenicznymi⁸⁶. W kopalni „Chorzów” wynikiem systemu gospodarowania dyktowanego potrzebami wojennymi III Rzeszy było zapożarowanie kopalni i niespotykane marnotrawstwo złoża⁸⁷.

W pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej w celu zwiększenia zdolności produkcyjnej kopalń stopniowo wymieniano przestarzałe lub zużyte urządzenia na nowe i bardziej ekonomiczne, zapewniano kopalniom front wydobywczy przez wykonywanie w odpowiednim zakresie robót przygotowawczych, podejmowano roboty udostępniające, budowę nowych poziomów i nowych kopalń. Okazywało się jednak, że inwestycje te są niewystarczające w stosunku do wzrostu wydobycia np. wyposażenie kopalń w dane urządzenie poprawiało się w liczbach absolutnych, lecz zmniejszało się w przeliczeniu na 1000 t dziennego wydobycia⁸⁸. Znaczną inwestycją zrealizowaną w kopalniach Bytomskiego ZPW w latach 1945–1948 było zgłębnienie z zamrożeniem do poziomu 328 m szybu przeznaczonego początkowo na szyb wentylacyjny wschodniego pola wydobywczego kopalni „Radzionków”, a w końcu na główny szyb wydobywczy nowej kopalni. Kopalnię tą pod nazwą „Julian” oddano do eksploatacji w dniu 4 XII 1954 r. Była pierwszą z nowo wybudowanych kopalń w PRL⁸⁹. W kopalni „Andaluzja” przygotowano nowy poziom już w 1947 r., a w kopalni „Rozbark” w 1948 r. uruchomiono nowy zakład przeróbki mechanicznej węgla dysponujący płuczką o zdolności produkcyjnej 250 t/h. W tymże samym roku przy tej ostatniej kopalni wybudowano Ośrodek Zdrowia oraz oddano dla dzieci pracowników przedszkole na 60 miejsc⁹⁰.

Po II wojnie światowej Zagórowski kontynuował niektóre formy swej aktywności społecznej z okresu międzywojennego. W latach 1945–1948 zajmował stanowisko przewodniczącego Zarządu Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach⁹¹. Od 1945 r. był członkiem

⁸⁷ A. Zuziak, *Sylwetki kopalń i zakładów Bytomskiego Zjednoczenia Przemysłu Węglowego*, [w:] *Tradycje górnictwa...*, s. 144.

⁸⁸ J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Polsce Ludowej...*, s. 62–63.

⁸⁹ E. A. Potempa, *50 lat KWK „Julian”. Kompania Węglowa S. A. Zakład Górniczy „Piekary” w Piekarach Śląskich*, Piekary Śląskie 2004, s. 14, 19, 21–22; *Szkice monograficzne...*, s. 143; A. Zuziak, *Sylwetki kopalń...*, s. 150.

⁹⁰ MGW, Ar –508, J. Jaros, *Zarys dziejów kopalni „Rozbark”*, 1969, k. 6; *Szkice monograficzne...*, s. 122–124; A. Zuziak, *Sylwetki kopalń...*, s. 143, 146.

⁹¹ *Sprawozdania Spółki Brackiej w Tarnowskich Górach za lata 1946 – 1949*, passim.

⁹² APK, ŚOZPN 16, k. 159. Górniczy Klub Sportowy „Kresy” w Królewskiej Hucie został założony w okresie międzywojennym, przy Polu Wschodnim kopalni „Król”, z inicjatywy Zagórowskiego, jak wyżej; APK, SkF 675, passim.

Górniczego Związkowego Klubu Sportowego „Kresy” w Chorzowie oraz doradcą sportowym⁹².

Nadal protegował Kółko Śpiewackie „Rota” w Chorzowie⁹³. W 1947 r. wstąpił do Polskiej Partii Robotniczej⁹⁴. Dnia 28 II 1948 r., „za ofiarną i wydajną pracę w przemyśle węglowym”, został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski⁹⁵. Z nominacji ministra przemysłu i handlu Hilarego Minca, Zagórowski wszedł 21 V 1948 r. w skład Rady Techniczno-Gospodarczej Przemysłu Węglowego (RTGPW)⁹⁶ w Katowicach, jako jej członek⁹⁷. Tenże minister odwołał go ze stanowiska dyrektora naczelnego Bytomskiego ZPW z dniem 1 VI 1948 r.⁹⁸. Niemniej do 31 VIII 1948 r. Zagórowski podejmował wypłatę w Bytomskim ZPW według I kategorii płac pracowników umysłowych przemysłu węglowego, po czym przeszedł na etat RTGPW⁹⁹. Żegnając się z pracownikami

⁹³ MGW, H 272, (jednostka niepaginowana), życzenia imieninowe od Kółka Śpiewackiego „Rota” w Chorzowie dla jego protektora J. Zagórowskiego z 7 I 1947 r. W 1932 r. chór męski „Rota” wystąpił ze Związku Śląskich Kół Śpiewaczych i „[...] przestał objawiać na zewnątrz dotychczasową energię i ruchliwość”, J. Fojcik, *Materiały do dziejów...*, s. 249. Rajmund Hanke jako datę likwidacji chóru podaje „1939/1944”, R. Hanke, „Złoty wiek”..., s. 303. Przytoczone źródło (MGW, H 272) wskazuje, że chór istniał w 1947 r., zwłaszcza że pod tekstem życzeń widnieje pieczęć kółka (identyczna jak w 1937 r.), a także podpisy nieczytelne – skarbnika (identyczny jak w 1937 r.) i prezesa oraz sekretarza (inne niż w 1937 r.), MGW, H 272, (jednostka niepaginowana); *Śpiewnik Kółka...*, (śpiewnik niepaginowany).

⁹⁴ AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana). W całym swym wcześniejszym życiu Zagórowski nie należał do żadnej partii politycznej, jak wyżej. Co do jego aktywności w PPR, w aktach personalnych zawarta jest jedynie krótka notatka: „W życiu polityczno-społecznym bierze czynny udział”, jak wyżej. Wydaje się, że jego przynależność do PPR w przeważającej mierze miała charakter formalny; może była warunkiem pozostania na stanowisku dyrektora naczelnego Bytomskiego ZPW.

⁹⁵ AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana).

⁹⁶ Inaczej Rada Techniczno-Gospodarcza przy CZPW, AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana). RTGPW „[...] została powołana na mocy zarządzenia ministra przemysłu z 31 sierpnia 1946 r.; składała się z fachowych górników o wieloletnim doświadczeniu, z których część zajmowała odpowiedzialne stanowiska w przemyśle węglowym. Zadaniem jej było ustalanie wytycznych rozwoju przemysłu węglowego, opiniowanie planów produkcji, zbytu i zaopatrzenia, polityki finansowej oraz projektów ustawodawczych związanych z jego działalnością”, J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Polsce Ludowej...*, s. 65.

⁹⁷ APK, CZPW –149, t. 2, k. 80, protokół posiedzenia RTGPW z 21 V 1948 r.

⁹⁸ W tym samym dniu pełnienie obowiązków dyrektora naczelnego Bytomskiego ZPW rozpoczął inż. Stanisław Dymecki, dotychczasowy dyrektor techniczny tegoż zjednoczenia, AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana). Dymeckiego już wspomniano w niniejszym artykule jako pełnomocnika Rządu do Spraw Przemysłu na teren Bytomia. Rzeczoną dyrektorem technicznym był od 1 VI 1947 r., a dyrektorem naczelnym do 31 VII 1949 r., A. Zuziak, *Rozwój górnictwa...*, s. 96.

⁹⁹ AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana). Dlatego Jerzy Jaros podaje, że Zagórowski został przeniesiony 31 VIII 1948 r. do RTGPW, J. Jaros, „Salamandra”..., s. 71.

Bytomskiego ZPW, Zagórowski wydał 31 V 1948 r. okólnik utrzymany w duchu potrzeby konstruktywnej pracy i solidarności:

„Wszystkim pracownikom BZPW – górnikom, pracownikom fizycznym i umysłowym, dyrektorom kopalń, kierownikom Działów i Wydziałów, dyrektorom w Dyrekcji Zjednoczenia – dziękuję za dotychczasową współpracę i koleżeństwo, które pozostawią u mnie niezatarte wspomnienia. – Dzięki Waszej współpracy i koleżeństwu mogłem zorganizować Bytomskie Zjednoczenie Przemysłu Węglowego, a nagrodą za to dla mnie jest, że byłem pierwszym Naczelnym Dyrektorem na Ziemi Bytomskiej.

Jako Wasz kolega wzywam Was do dalszego, jeszcze bardziej wzmoczonego wysiłku w pracy dla gospodarczej odbudowy Państwa, wykonując plan państwowy BZPW z jak największymi wynikami produkcyjnymi i gospodarczymi.

Jestem pewien, że pracując w myśl – na pierwszym wspólnym posiedzeniu Rad Zakładowych BZPW w dniu 14 lipca 1945 r. – uchwalonych haseł «solidarność, obowiązkowość i szczerść w pracy», będziecie budować wytrwale Polskę Ludową, ku Waszemu i Waszych Rodzin zadowoleniu.

Żegnając się z Wami górniczym pozdrowieniem «Szczęść Boże», życzę wam serdecznie pełnego powodzenia w Waszej pracy zawodowej.

Cześć Pracy!”¹⁰⁰

Na swym posiedzeniu 21 V 1948 r. RTGPW powołała komisję w składzie: Zagórowski – przewodniczący, inż. Stanisław Kossuth, inż. Robert Sznepka, której zadaniem było przygotowanie programu pracy Komisji Reorganizacji Przemysłu Węglowego oraz opracowanie wstępnego projektu ramowego tejże reorganizacji. Na posiedzeniu RTGPW 6 VII 1948 r. Zagórowski, jako przewodniczący Komisji Reorganizacji Przemysłu Węglowego¹⁰¹, zreferował Radzie opracowany przez Komisję ramowy projekt nowej organizacji polskiego przemysłu węglowego. Jego zasadą było scentralizowanie administracji poprzez zmniejszenie ilości Rejonowych Zjednoczeń. W pierwszej fazie ilość zjednoczeń produkcyjnych węgla kamiennego w Zagłębiu Górnośląskim¹⁰² i Zagłębiu Dolnośląskim miałyby być zredukowana z dotychczasowych dziesięciu do 5–7. Zaproponowany nowy podział Rejonowych Zjednoczeń oparto na istniejących w wymienionych zagłębiach liniach komunikacyjnych. Przyjęto założenie, że wyniki badań geologicznych ostatecznie potwierdzą słuszność tego planu lub go skorygują. Rada postanowiła, że Komisja w ter-

¹⁰⁰ AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana).

¹⁰¹ Na tymże posiedzeniu Zagórowski również wszedł w skład Komisji Ekonomiczno-Finansowej oraz Komisji Organizacyjnej, APK, CZPW– 149, t. 2, k. 56, protokół posiedzenia RTGPW z 6 VII 1948 r.

¹⁰² Bez należącego do ówczesnej Czechosłowacji okręgu ostrawsko-karwińskiego. Jerzy Jaros dzieli Zagłębie Górnośląskie na następujące okręgi: okręg górnośląski (część wschodnia, należąca w latach 1922–1939 do Polski i część zachodnia, należąca w latach 1922–1939 do Niemiec), okręg dąbrowski, okręg krakowski, okręg ostrawsko-karwiński, J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Zagłębiu Górnośląskim w latach 1914–1945*, Katowice – Kraków 1969, s. 9, 261; J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Polsce Ludowej...*, s. 13–15. Taki sam podział i nazewnictwo stosuję w niniejszej pracy.

minie do 20 VII 1948 r. dopracuje omawiany projekt tak, by mógł być przesłany do MPIH. W tym celu powinien być uzgodniony z Naczelną Dyрекcją Techniczną CZPW w zakresie zasadności projektowanego podziału zjednoczeń z geologicznego punktu widzenia, a z Naczelną Dyрекcją Administracyjną CZPW w zakresie organizacji finansów, rachunkowości oraz potencjalnych oszczędności w jego realizacji¹⁰³.

Akces Zagórowskiego do RTGPW zbiegł się w czasie z przystąpieniem przez nią do „[...] opracowywania pierwszych projektów planu sześcioletniego na lata 1950–1955. Przewidywały one osiągnięcie w 1955 r. 100 mln t rocznego wydobywania węgla pod warunkiem doinwestowania istniejących kopalń, znacznego rozbudowania 17 z nich, dokończenia budowy kopalń „Ziemowit”, „Wesoła II” i „Gigant” oraz zbudowania 6–7 nowych zakładów. Wobec obniżenia limitów finansowych na inwestycje następny projekt, z połowy 1949 r., przewidywał osiągnięcie w 1955 r. rocznej produkcji węgla kamiennego wysokości 95 mln t, węgla brunatnego wysokości 8 mln t i koksów wysokości 4930 tys. t. W ostatecznej redakcji planu sześcioletniego, przyjętej w 1950 r. przez Sejm w formie ustawy, zadania na rok 1955 zostały jednak ponownie podwyższone”¹⁰⁴.

Do przejścia na emeryturę w 1960 r. Zagórowski kolejno pracował w RTGPW, Centralnym Zarządzie Budownictwa Węglowego, Zjednoczeniu Budowlano-Montażowym Przemysłu Węglowego¹⁰⁵. W końcu kwietnia 1949 r. rozpoczęło swą działalność Ministerstwo Górnictwa i Energetyki, które stopniowo podporządkowywało sobie bezpośrednio jednostki podległe dotychczas CZPW, aż wreszcie z dniem 31 XII 1949 r. CZPW został postawiony w stan likwidacji. Centralny Zarząd Budownictwa Węglowego, formalnie utworzony w grudniu 1949 r., faktycznie rozpoczął działalność wiosną 1950 r. Podlegały mu przedsiębiorstwa budowy zakładów, przedsiębiorstwo montażowe oraz zakłady materiałów budowlanych. Stopniowo uniezależniono się od firm zagranicznych w zakresie głębiania szybów metodami specjalnymi w trudnych warunkach terenowych, montażu turbozespołów, turbosprężarek, maszyn wyciągowych. W listopadzie 1958 r. górnicze przedsiębiorstwa inwestycyjne zgrupowano w dwóch zjednoczeniach: Zjednoczeniu Budownictwa Górniczego i Zjednoczeniu Budowlano-Montażowym Przemysłu Węglowego, a Centralny Zarząd Budownictwa Węglowego od 1 I 1959 r. uległ likwidacji¹⁰⁶.

¹⁰³ APK, CZPW– 149, t. 2, k. 91, protokół posiedzenia RTGPW z 21 V 1948 r.; APK, CZPW– 149, t. 2, k. 47, 58, protokół posiedzenia RTGPW z 6 VII 1948 r. Dopiero 1 IV 1957 r. Rejonowe Zjednoczenia zostały połączone w następujący sposób: Katowickie z Chorzowskim w jedno Katowickie, Bytomskie z Rudzkim w jedno Bytomskie, Zabrzeńskie z Gliwickim w jedno Zabrzeńskie. Wobec tego ilość rejonowych zjednoczeń węgla kamiennego zmalała do siedmiu, J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Polsce Ludowej...*, s. 169.

¹⁰⁴ J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Polsce Ludowej...*, s. 65–66.

¹⁰⁵ AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana); J. Jaros, „Salamandra”..., s. 71.

¹⁰⁶ J. Jaros, *Historia górnictwa węglowego w Polsce Ludowej...*, s. 38, 116, 169; T. Kubiczek, *Górnictwo węglowe, [w:] Po X latach. Województwo stalinogrodzkie, Stalinogród 1955*, red. M. Moskwa, s. 141.

¹⁰⁷ AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana).

Julian Tytus Zagórowski miał dwóch braci – Zygmunta i Adama¹⁰⁷. Zygmunt pełnił funkcje dyrektora Departamentu Szkolnictwa Średniego Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz naczelnika Wydziału Administracyjnego tegoż departamentu¹⁰⁸. W 1944 r., podczas Powstania Warszawskiego, rozstrzelali go Niemcy okupanci. Adam, adwokat w Pucku, zginął 4 X 1940 r. w obozie koncentracyjnym w Mauthausen.

Żona Juliana Tytusa Zagórowskiego, Elfryda Paulina z domu Urban, urodzona 29 V 1898 r., nie dała mu dzieci. Po śmierci swych braci Julian wziął na utrzymanie ich żony oraz dzieci – syna i córkę brata Zygmunta i syna brata Adama¹⁰⁹.

Julian Tytus Zagórowski zmarł 11 VI 1967 r. w Katowicach¹¹⁰.

¹⁰⁸ Jak wyżej; *Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych*, red. Z. Zagórowski, Lwów – Warszawa 1924, s. 45, 47. Zygmunt Zagórowski urodził się w 1886 r. Był doktorem filozofii oraz zdał egzamin uprawniający do nauczania języków polskiego i niemieckiego w szkołach średnich. Jako nauczyciel pracował od 1910 r. W Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oprócz wspomnianych pełnił również funkcje wizytatora oraz członka Wyższej Komisji Dyscyplinarnej. Ponadto, w Wyższej Szkole Handlowej w Warszawie był profesorem języka niemieckiego, *Spis nauczycieli...*, s. 47, 54, 108. „Skarboferm”, na wniosek swych pracowników, wybudował w 1937 r. na Polesiu 5 budynków szkolnych. Uroczystego oddania tych szkół gminom dokonał właśnie Zygmunt Zagórowski oraz pracownik „Skarbofermu” Tadeusz Rybiński, MGW, H 279, (jednostka niepaginowana), Księga pamiątkowa Polskich Kopalń Skarbowych na Górnym Śląsku założona w 1923 r.

¹⁰⁹ AS, BZPW B-50 1/2349, (jednostka niepaginowana).

¹¹⁰ J. Jaros, *„Salamandra”...*, s. 71; I. Janosz, dz. cyt., s. 703.